

Nederland kent ongeveer 835.000 samenwonende paren (bijna 20 procent van alle paren). De wetgever heeft op diverse terreinen wettelijke aandacht voor deze relaties. Vaak zijn ruime partnerbegrippen ontworpen, zodat wettelijke

regelingen ook gelden voor samenlevers die hun relatie niet met een samenlevingscontract hebben vormgegeven. In het erfrecht wordt deze stap niet gezet. Past dat bij een modern erfrecht?

‘Het onderwerp heeft al jaren mijn belangstelling (zie *FJR* 2007/11 en *WPNR* 2013/6972). De cijfers betreffende samenwoners “in het wild” spreken. Een kwestie van smaak? Hoe kijk je tegen de eigen verantwoordelijkheid van de burger aan? Waar moet de overheid een handje helpen? Waarom bijvoorbeeld in de Algemene nabestaandenwet wel aandacht voor de informele partner en in het erfrecht niet? Mijn smaak: erfrechtelijk *upgrading* van informele partners is vereist. Maar wat is dan de grondslag? Is dit niet in strijd met de relativiteitswet/partijautonomie? Voor mij vormt de vermoedelijke erfrechtelijke wil, waarop ook het versterferecht voor gehuwden is gebaseerd, de grondslag. Heeft iemand die jaren samenwoont en niets regelt, het niet beter voor met zijn partner dan met zijn achterneven? Moeten de kinderen de langstlevende samenlevers zo maar op straat kunnen zetten en verwijzen naar de algemene middelen? De partijautonomie heb ik hoog in het vaandel, daarom stel ik een ingreep van regeland recht voor. Een dwingende regeling zou immers inconsequent zijn ten opzichte

van het feit dat voor samenlevers (nog steeds) geen alimentatieverplichting geldt. Wijzig dit beeld, dan ligt ook dwingend nooderrecht voor samenlevers voor de hand. Testamentaire *opting out* voor degene die bewuste erfrechtelijke keuzes maakt, is dan (vooralsnog) mogelijk. Om een balans te vinden tussen eigen verantwoordelijkheid, partijautonomie, en de vermoedelijke wil van erflater stel ik voor om aan te sluiten bij het nooderrecht voor echtgenoten, waarmee de langstlevende partner voor de verzorging het vruchtgebruik kan claimen van de nalatenschap, zij het dan in een niet-dwingendrechtelijke variant. Ook in Boek 4 Burgerlijk Wetboek is er dan gedegen aandacht voor de informele samenlevers. Ongelukken worden voorkomen en er blijft – gelet op het feit dat de regeling slechts een noodvoorziening betreft – een prikkel om eigen verantwoordelijkheid te nemen én te testen. En mocht u zich zorgen maken over de rechtszekerheid en de belasting van de rechterlijke macht: dat lossen we wel op! In Nijmegen discussiëren wij op 23 januari 2014 over dit onderwerp. *Save the date.*’

Stelling:

Er moet een
wettelijke
erfrechtelijke
voorziening
komen voor samenlevers

EENS

Freek Schols,
hoogleraar Radboud
Universiteit Nijmegen

EENS

Wilbert Kolkman,
hoogleraar Rijksuniversiteit
Groningen

‘Uiteraard dient er een betere erfrechtelijke voorziening te komen voor ongehuwde samenwoners. De traditionele tegenwerping is dat “samenwoners ervoor kiezen niets te regelen”. Dan zou de wet voor hen ook maar niets moeten regelen. Het wordt tijd dat aanhangers van deze conservatieve visie zich wat beter verdiepen in de veelheid aan binnen- en buitenlandse bronnen die aantonen dat samenwoners helemaal niet kiezen, laat staan een bewuste gezamenlijke keuze maken. Men moddert maar wat aan, zonder kennis van het recht. De wetgever dient in bepaalde gevallen beschermend op te treden. Over de reikwijdte van een regeling voor samenwoners kan natuurlijk worden gediscussieerd. Hebben ze samen een kind, dan ligt volledige gelijkstelling aan gehuwden zeer voor de hand. Bijna 50 procent van de kinderen in Nederland wordt buiten huwelijk geboren (bron: Eurostat

26 maart 2013; het Europese gemiddelde ligt rond 40 procent). Zou het Nederlandse recht hier de toets van artikel 8 juncto 14 EVRM doorstaan? Ik vraag het mij af. Het is niet meer van deze tijd het huwelijk als centraal familie-rechtelijk uitgangspunt te nemen. Internationaal gezien loopt Nederland volstrekt uit de pas door de samenwoners (versterf)erfrechtelijk te negeren. Hetzelfde geldt voor de partner-alimentatie voor samenwoners. Hoewel de politiek aanvankelijk “niet onsympathiek” stond tegenover een dergelijke alimentatievoorziening, zal deze er voorlopig niet komen (zie *Kamerstukken II*, 28 867, 29). Het enige voordeel dat ik kan bedenken van de huidige oubollige regeling betreft de omzet van de notaris: samenwoners die hun zaken goed voor elkaar willen hebben, dienen een samenlevingscontract en testamenten te laten opstellen.’

EENS

Frits Salomons,
hoogleraar Vrije
Universiteit Amsterdam

‘De suggestie van collega Schols [gedaan op www.taxence.nl – red.] spreekt mij aan. De achterblijvende samenlevingspartner verdient meer bescherming dan hij in het huidige erfrecht “geniet”. Als de wetgever ertoe zou overgaan om de reikwijdte van de “andere wettelijke rechten” uit te breiden tot de samenlevingspartner, verdient het nog wel aandacht wie als samenlevingspartner kwalificeert. De eis van een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst, die gesteld wordt in artikel 4:82 BW, lijkt mij hier niet op zijn plaats. Bescherming is juist ook nodig voor diegenen die niets hadden geregeld.

Als het aan mij ligt, zou de regeling zelfs dwingend mogen zijn, althans in die gevallen dat de samenlevingspartners samen kinderen hebben gekregen of samen het gezag over kinderen hebben gehad. Dat zou mooi aansluiten bij het voornemen van de (toenmalige) minister van Justitie om kinderen die onder gezamenlijk gezag van de partners stonden, recht te geven op de mogelijkheid van een som ineens als bedoeld in artikel 4:35 BW (zie brief van 1 mei 2000, TK 1999-2000, 22 700, nr. 31). Hopelijk kan ook dat voornemen dan alsnog worden uitgevoerd.’

‘Vanuit de omstandigheid dat samenwoners vaak denken dat zij dezelfde rechten hebben als gehuwden is een gelijkstelling in erfrechtelijke zin tussen echtgenoten en samenwoners, die aan een aantal formele eisen voldoen (notarieel samenlevingscontract en ingeschreven staan op hetzelfde adres) te bepleiten. Ik zou dan kiezen voor een “opting in”. De samenwoner met wie gedurende een bepaalde periode (bijvoorbeeld vijf jaar) is samengewoond en die aan de hiervoor genoemde voorwaarden voldoet, wordt van rechtswege erfgenaam in de nalatenschap van zijn overleden partner en verkrijgt daarin

dezelfde rechten als een echtgenoot. Wenst men dat niet, dan moet middels een testament daar wijziging in gebracht worden. Moet de partner al op een eerder tijdstip erfgenaam worden, dan is hiervoor ook een testament nodig. Anders dan bij een huwelijk meen ik dat een bepaalde termijn, voordat dit wettelijk recht ingaat, gerechtvaardigd is nu aan samenwoners, anders dan ten aanzien van echtgenoten vanaf de datum van het samenwonen, geen rechten en verplichtingen (denk aan titel 6 van Boek 1 Burgerlijk Wetboek) verbonden zijn.’

EENS

Bart Breederveld,
advocaat

EENS

Peter Blokland,
notaris Tilburg

‘Dat zou zeker een goede zaak zijn. In de praktijk zie je regelmatig ongelukken omdat mensen zelf niets regelen. Ik wil hierbij overigens wel onderscheid maken tussen de situatie van samenwoners zonder en met kinderen. Alleen voor de laatste categorie wil ik iets regelen waardoor de langstlevende tegen de aanspraken van de kinderen wordt beschermd. Je zou kunnen aanknopen bij de wettelijke verdeling, wetstechnisch eigenlijk verbluffend eenvoudig door te bepalen dat de partner met wie de erflater een gemeenschappelijke huishouding voert en een of meer kinderen heeft voor de toepassing van Boek 4 Burgerlijk Wetboek gelijk wordt gesteld aan een echtgenoot. Een interessante vraag is dan natuurlijk wel of de samenwoningspartner evenals een echtgenoot andere wettelijke rechten zou moeten hebben; dat lijkt mij een stap te ver.

Dit onderwerp kan trouwens eigenlijk niet los worden gezien van de vraag of tussen ex-samenwoners (met kinderen) een alimentatieverplichting zou moeten bestaan, zie het welbekende *Rapport Koude Uitsluiting*. Beide kwesties hebben ook macro-economische aspecten. Als de partner erfrechtelijke bescherming respectievelijk alimentatie krijgt, hoeft hij minder snel een beroep te doen op bijstand of andere sociale voorzieningen, en dat is in deze tijd zeker niet verkeerd. Vanuit dat laatste perspectief kan ik me ook voorstellen dat op de uitkering wordt gekort als de samenwoners overeenkomen dat er geen alimentatieverplichting zal zijn, anders wordt het wel heel gemakkelijk om de eigen verantwoordelijkheid op de belastingbetaler af te wentelen.’